

Sygn. akt I CSK 64/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSA Jacek Grela

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa S. E.L. P. Spółka z o.o. w W.

przeciwko J. J. i "F.- M. B." Spółce z o.o.

w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 lutego 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 6 czerwca 2013 r.,

uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację strony powodowej co do kwoty 62 100 (sześćdziesiąt dwa tysiące sto) złotych (pkt I) oraz w części orzekającej o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt II i III) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Nakazem zapłaty z dnia 29 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy w W. orzekł, że pozwani J. J. i „F. – M. B.” sp. z o.o. w W. mają w ciągu dwóch tygodni od dnia doręczenia nakazu zapłacić solidarnie „S. E. L. P.” sp. z o.o. w W. kwotę 381 409,63 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 grudnia 2010 r. i kosztami postępowania albo wnieść w tym terminie zarzuty.

Po rozpoznaniu sprawy na skutek zarzutów, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 17 sierpnia 2012 r. uchylił nakaz zapłaty, zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powódki kwotę 49 309,63 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 grudnia 2010 r., umorzył postępowanie odnośnie do kwoty 241 553,03 zł, oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu. Ustalił, że w dniu 3 września 2007 r. pozwany, w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, zawarł z powódką dwie umowy leasingu: nr 17857, której przedmiotem był ciągnik marki Mercedes Benz, i nr 17858, której przedmiotem była naczepa ciężarowa marki Nooteboom. W celu zabezpieczenia roszczeń wynikających z tych umów wystawił i wydał powódce dwa weksle na kwoty 256 672,13 zł i 124 737,50 zł, za których zapłatę poręczyła pozwana. Ze względu na to, że pozwany nie regulował w terminie należności wynikających z zawartych umów, powódka, po uprzednim wezwaniu go do zapłaty i bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu – na podstawie § 8 ust. 2 pkt a ogólnych warunków leasingu – rozwiązała obie umowy ze skutkiem natychmiastowym i zażądała wydania ciągnika oraz naczepy, a w dniu 24 listopada 2010 r. wypełniła otrzymane od pozwanego weksle na łączną kwotę 381 409,63 zł płatną w dniu 1 grudnia 2010 r. Pozwani nie wykupili weksli, wobec czego powódka wystąpiła z pozwem o wydanie nakazu zapłaty.

Po wydaniu nakazu zapłaty powódka ograniczyła powództwo o kwotę 241 553,03 zł i wniosła o utrzymanie nakazu w mocy odnośnie do kwoty 139 856,60 zł z odsetkami od dnia 2 grudnia 2010 r. W związku ze sprzedażą zwróconych przez pozwanego przedmiotów leasingu zmniejszyła bowiem jego zadłużenie wynikające z umowy nr 17857 o kwotę 141 626,08 zł, a z umowy nr 17858 o kwotę 99 926,95 zł. Twierdziła, że do zapłaty pozostała łącznie kwota

139 856,60 zł, w tym z umowy nr 17857 – kwota 115 046,05 zł, a z umowy nr 17858 – kwota 24 810,55 zł.

Powódka sprzedała zwrócony przez pozwanego ciągnik za kwotę 196 800 zł, w tym 36 800 zł podatku VAT, a naczepę za kwotę 135 300 zł, w tym podatku VAT – 25 300 zł.

Sąd Okręgowy stwierdził, że, zgodnie z § 8 ust. 3 ogólnych warunków leasingu, stanowiących integralną część umów zawartych przez strony, w razie rozwiązania umowy ze skutkiem natychmiastowym korzystający jest zobowiązany w terminie 7 dni na własny koszt i ryzyko zwrócić przedmiot leasingu finansującemu. Poza tym finansujący może żądać od korzystającego natychmiastowego zapłacenia sumy wymagalnych i niezapłaconych rat leasingowych (powiększonych o podatek VAT, gdy jest on należny) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia wymagalności poszczególnych rat do dnia ich zapłaty, a także sumy pozostałych do zapłaty rat leasingowych netto oraz wartości wykupu, pomniejszonych w drodze zdyskontowania, o ile korzystający zwróci w żądanym terminie przedmiot leasingu. W razie sprzedaży przedmiotu leasingu przez finansującego należności te zostaną pomniejszone o 90% kwoty uzyskanej z tytułu sprzedaży, nie więcej jednak niż do wysokości tych należności. Sąd Okręgowy uznał, że w sytuacji, w której powódka wskazała, że z tytułu sprzedaży przedmiotów leasingu obniża dochodzone należności o 100%, powinna zmniejszyć je o całą kwotę uzyskaną z tytułu sprzedaży, czyli o kwotę 332 100 zł. W konsekwencji Sąd Okręgowy, na podstawie art. 709¹⁵ k.c. zasądził od pozwanych różnicę w kwocie 49 309,63 zł (tj. 381 409,63 zł – 332 100 zł).

Powódka zaskarżyła wyrok Sądu Okręgowego w części oddalającej powództwo o zapłatę kwoty 90 546,97 zł, natomiast pozwana spółka w części uwzględniającej powództwo o zapłatę kwoty 49 309,63 zł.

Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji, w związku z czym wyrokiem z dnia 6 czerwca 2013 r. obie apelacje oddalił. Za nieuzasadniony uznał podniesiony przez powódkę zarzut naruszenia art. 3 ustawy z dnia 5 lipca 2001 r. o cenach (Dz.U. Nr 97, poz. 1050 ze zm.; jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 385 – dalej: „ustawa o cenach”) w związku z art. 2 pkt 22 oraz art. 5, 15, 19 i 29 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od

towarów i usług (jedn. tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 54, poz. 535 ze zm. – dalej: „u.p.t.u.”). Podkreślił, że przewidziana w art. 709¹⁵ k.c. zapłata niezapłaconych rat ma na celu przywrócenie stanu, w jakim znajdowałyby się finansujący, gdyby korzystający należycie wykonywał umowę leasingu i nie dał powodu do jej przedwczesnego zakończenia. Do korzyści uzyskanych przez finansującego w wyniku wcześniejszego rozwiązania umowy, o których mowa w art. 709¹⁵ k.c., należy wartość odzyskanych przedmiotów leasingu, odpowiadająca cenie ich sprzedaży. Zgodnie z art. 3 ustawy o cenach, w cenie uwzględnia się podatek od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów sprzedaż towaru (usługi) podlega obciążeniu takim podatkiem. Skoro sprzedaż przedmiotów leasingu była obciążona podatkiem od towarów i usług, to był on jednym z elementów składowych ceny. Objęcie ceną towaru należności z tytułu podatku od towarów i usług jest podyktowane tym, że po stronie nabywcy powstają określone w przepisach podatkowych możliwości odliczenia tego podatku. Powódka należy natomiast do podmiotów, które w świetle art. 15 u.p.t.u. są uprawnione do odliczania i zwrotu podatku na zasadach określonych w art. 86 – 92 u.p.t.u. W tej sytuacji twierdzenia powódki, jakoby konieczność rozliczenia sum uzyskanych z tytułu podatku od towarów i usług przy sprzedaży przedmiotów leasingu powodowała, że nie stanowią one dla niej korzyści w rozumieniu art. 709¹⁵ k.c., są pozbawione racji.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powódka, powołując się na obie podstawy wskazane w art. 398³ § 1 k.p.c., wniosła o jego uchylenie w części oddalającej apelację odnośnie do kwoty 62 100 zł (pkt I) oraz zasądzającej na rzecz pozwanego koszty procesu (pkt III) i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania, ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy przez zasądzenie od pozwanych solidarnie na rzecz powódki kwoty 62 100 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 grudnia 2010 r. oraz kosztów procesu według norm przepisanych. Zażądała naruszenie art. 709¹⁵ k.c. w związku z art. 12 ust. 4 pkt 9 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (obecnie: jedn. tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 851 ze zm.) przez przyjęcie, że korzyścią odniesioną przez finansującego na skutek wcześniejszego rozwiązania umowy z przyczyn obciążających korzystającego jest wartość brutto

sprzedanego przedmiotu leasingu, mimo że korzyści uzyskane z tytułu sprzedaży przedmiotu leasingu są zaliczane do przychodów podatkowych spółki, natomiast do których nie jest zaliczany podatek od towarów i usług. Ponadto skarżąca podniosła zarzut obrazy art. 479¹⁴ § 2 w związku z art. 495 § 3 i art. 230 k.p.c. przez przyjęcie, że zarzuty i twierdzenia pozwanych podniesione w piśmie z dnia 29 marca 2012 r. nie były objęte prekluzją, mimo że zostały zgłoszone z przekroczeniem terminu przewidzianego w art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Strona powołująca się na podstawę kasacyjną przewidzianą w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. powinna wskazać, które przepisy postępowania zostały przez sąd drugiej instancji naruszone, na czym to naruszenie polegało oraz jaki mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Samo naruszenie przepisów postępowania nie jest wystarczającą podstawą skargi kasacyjnej, w związku z czym skarżący powinien – poza wskazaniem na naruszenie konkretnych przepisów – wykazać, iż następstwa stwierdzonych wadliwości postępowania były tego rodzaju, że kształtowały lub współkształtowały treść kwestionowanego orzeczenia. W przeciwnym razie skarga kasacyjna wniesiona z powołaniem się na podstawę kasacyjną z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. nie może odnieść zamierzonego skutku (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1996 r., III CKN 14/96, OSP 1997, nr 3, poz. 65 i z dnia 20 grudnia 1996 r., III CKN 21/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 45 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 1997 r., II CKN 21/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 61, z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 82 i z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 114).

Uzasadniając zarzut naruszenia art. 479¹⁴ § 2 w związku z art. 495 § 3 i art. 230 k.p.c. przez przyjęcie, że twierdzenia przytoczone w piśmie pozwanych z dnia 29 marca 2012 r. nie były objęte prekluzją, skarżąca nie wykazała, jaki wpływ na wynik sprawy mogło mieć pominięcie tych twierdzeń, tym bardziej że – w ocenie Sądu Apelacyjnego – nie miały one waloru nowości. Kwestia prawidłowości ustalenia korzyści uzyskanej przez finansującego, a ściśle objęcia nią ceny sprzedaży zwróconych przedmiotów leasingu – z podatkiem lub bez podatku VAT – podlega natomiast ocenie w ramach podstawy kasacyjnej przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.

Zgodnie z art. 709¹⁵ k.c., w razie wypowiedzenia przez finansującego umowy leasingu na skutek okoliczności, za które korzystający ponosi odpowiedzialność, finansujący może żądać od korzystającego natychmiastowego zapłacenia wszystkich przewidzianych w umowie a niezapłaconych rat, pomniejszonych o korzyści, jakie finansujący uzyskał wskutek ich zapłaty przed umówionym terminem i rozwiązania umowy leasingu. Przewidziana w przytoczonym przepisie odpowiedzialność korzystającego wobec finansującego – jak już wyjaśnił Sąd Najwyższy – ma charakter kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej. Zgodnie z ogólnym założeniem odpowiedzialności odszkodowawczej, odszkodowanie ma przywrócić stan, jaki istniałby, gdyby nie doszło do zdarzenia wyrządzającego szkodę. Finansujący może więc po rozwiązaniu umowy leasingu dochodzić odszkodowania w celu przywrócenia położenia, w jakim znajdowałby się, gdyby korzystający należycie wykonał swoje zobowiązanie. Ze względu na to, że odszkodowanie nie może przewyższyć uszczerbku w majątku poszkodowanego, należne finansującemu odszkodowanie podlega pomniejszeniu o uzyskane przez niego korzyści, do których zalicza się m.in. wartość rzeczy zwróconej przez korzystającego. W razie sprzedaży tej rzeczy, korzyść leasingodawcy wyznacza cena uzyskana ze sprzedaży (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2008 r., I CSK 354/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 116, z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 216/09, nie publ., z dnia 14 lipca 2010 r., V CSK 4/10, OSNC 2011, nr 3, poz. 29, z dnia 9 września 2010 r., I CSK 641/09, OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 35, z dnia 26 października 2011 r., I CSK 715/10, nie publ., z dnia 13 stycznia 2012 r., I CSK 176/11, nie publ. i z dnia 12 grudnia 2013 r., V CSK 566/12, OSNC 2014, nr 10, poz. 102).

Ustalając wysokość odszkodowania przysługującego skarżącej na podstawie art. 709¹⁵ k.c., Sąd Apelacyjny wyszedł z trafnego założenia, że powinno ono podlegać pomniejszeniu o uzyskaną przez nią cenę sprzedaży zwróconych przez pozwanego przedmiotów leasingu. Trafnie również zauważył, że zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 5 lipca 2001 r. o cenach, która obowiązywała zarówno w chwili sprzedaży zwróconych przez pozwanego przedmiotów leasingu, jak i w chwili wydania zaskarżonego wyroku (zob. art. 26 ustawy z dnia 9 maja 2014 r. o informowaniu o cenach towarów, Dz.U. z 2014 r., poz. 915), w cenie

uwzględnia się podatek od towarów i usług oraz podatek akcyzowy, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów sprzedaż towaru podlega obciążeniu podatkiem od towarów i usług oraz podatkiem akcyzowym. Na gruncie tego przepisu, a wcześniej na gruncie podobnej regulacji zawartej w art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 26 lutego 1982 r. o cenach (jedn. tekst: Dz.U. z 1988 r. Nr 27, poz. 195 ze zm.), Sąd Najwyższy przyjmował, że w sytuacji, w której sprzedaż towaru lub usługi podlega opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, podatek ten ma charakter cenotwórczy. Innymi słowy, jest składnikiem ceny, sprzedawca bowiem kalkulując cenę towaru lub usługi jest uprawniony do wliczenia do niej tego podatku, który w konsekwencji obciąża nabywcę (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1998 r., I CKN 429/97, OSNC 1998, nr 9, poz. 139, z dnia 18 stycznia 2001 r., V CKN 193/00, nie publ., z dnia 6 listopada 2002 r., I CKN 1158/00, nie publ., z dnia 23 marca 2004 r., V CK 358/03, nie publ., z dnia 17 sierpnia 2005 r., IV CK 88/05, nie publ. i z dnia 17 września 2014 r., I CSK 550/13, nie publ.).

Określając wysokość odszkodowania, przysługującego skarżącej na podstawie art. 709¹⁵ k.c., Sąd Apelacyjny pomniejszył sumę niezapłaconych rat o uzyskane przez skarżącą korzyści w postaci ceny sprzedaży zwróconych przedmiotów leasingu, obejmującej podatek od towarów i usług (tj. 196 800 zł + 135 300 zł = 332 100 zł, w tym podatek VAT w kwocie 36 800 zł + 25 300 zł = 62 100 zł). Za takim rozstrzygnięciem – jak stwierdził – przemawia okoliczność, że powódka należy do podmiotów, które w świetle art. 15 ust. 1 u.p.t.u. są uprawnione do odliczania i zwrotu podatku na zasadach określonych w art. 86 – 92 u.p.t.u. Nie jest jednak „...rzeczą pozwanych, ani sądów orzekających w sprawie niniejszej, analiza przepisów prawa podatkowego celem ustalenia, czy i w jaki sposób powód może rozliczyć podatek VAT zapłacony przy nabyciu przedmiotów leasingu oraz uzyskany w wyniku ich sprzedaży...”.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego rozważana była kwestia, czy podatek od towarów i usług poniesiony przez poszkodowanego będącego płatnikiem tego podatku stanowi element szkody w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. (zob. np. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2007 r., III CZP 150/06, OSNC 2007, nr 10, poz. 144 oraz uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 103, z dnia 16 października 1998 r.,

III CZP 42/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 69 i z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 68/01, OSNC 2002, nr 6, poz. 74). W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 17 maja 2007 r., III CZP 150/06, Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że odszkodowanie za szkodę poniesioną przez podatnika podatku VAT na skutek zniszczenia rzeczy, ustalone według ceny rzeczy, nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w tej cenie, w zakresie, w jakim poszkodowany może obniżyć należny od niego podatek o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu rzeczy.

W niniejszej sprawie chodzi o ustalenie wartości korzyści odniesionej przez skarżącą na skutek sprzedaży przedmiotów leasingu po cenie obejmującej podatek od towarów i usług. Korzyść ta mogłaby nie obejmować podatku od towarów i usług tylko w takim zakresie, w jakim skarżąca mogła – jako podatnik tego podatku – skorzystać z możliwości odliczeń przewidzianych w przepisach prawa podatkowego. Sąd Apelacyjny nie zbadał jednak czy i w jakim zakresie skarżącej, jako podatnikowi podatku od towarów i usług, przysługiwało – w świetle przepisów prawa podatkowego – prawo do obniżenia należnego podatku. Uchylił się od zajęcia stanowiska w tej kwestii, uznając, że analiza przepisów prawa podatkowego nie jest rzeczą ani pozwanych, ani sądów orzekających. Poglądu tego nie można jednak zaaprobować, ponieważ w sprawie zachodziła potrzeba ustalenia rozmiaru rzeczywistej korzyści odniesionej przez skarżącą w wyniku sprzedaży zwróconych przedmiotów leasingu, o które – zgodnie z art. 709¹⁵ k.p.c. – należało pomniejszyć sumę wszystkich przewidzianych w umowach, a niezapłaconych rat. W tej sytuacji konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację strony powodowej co do kwoty 62 100 zł (pkt I) oraz orzekającej o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt II i III) i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.